

Aj deti z vylúčených rómskych komunít sa vedia učiť!

Projekt bol podporený Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom prostredníctvom Programu Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizuje Nadácia Ekopolis v spolupráci s Nadáciou pre deti Slovenska a SOCIA - nadácia na podporu sociálnych zmien.

Projekt: **Program podpory vzdelávania: Ideme ďalej!**

Obdobie realizácie: august 2014 - september 2015

Príjemca podpory: Člověk v tísni, o.p.s., Bratislava

Financovanie: 29 999,00 € (AOI 90 % = 26 999,00 €)

Príjemca podpory

Organizácia Člověk v tísni pôsobí na Slovensku od roku 2004. Hlavným podnetom k vzniku slovenskej pobočky bola potreba nachádzať a aplikovať nové spôsoby riešenia problémov, ktoré súvisia s problematikou sociálne vylúčených rómskych lokalít na území Slovenska – extrémnej chudoby, dlhodobej nezamestnanosti, nízkej úrovne vzdelania a zdanlivo neprekonateľnej bariéry medzi svetom Rómov a väčšinovej spoločnosti. Cieľom nášho pôsobenia je odstraňovanie chudoby a začleňovanie sociálne vylúčených rómskych lokalít. Pri svojej činnosti kombinujeme úroveň priamych služieb vo forme pomoci jednotlivcom a skupinám v konkrétnych lokalitách so súčasnou snahou o ovplyvňovanie verejnej politiky na rôznych úrovniach s cieľom zmeniť prostredie pre sociálne začleňovanie. Medzi hlavné princípy našej činnosti patria komplexnosť a partnerstvá. K programovým prioritám činnosti organizácie patria: program podpory vzdelávania, program bývania, program zamestnanosti, program sociálnych služieb a program podpory participácie.

Od začiatku svojej činnosti na Slovensku poskytujeme terénne sociálne a komunitné služby a realizujeme vzdelávacie aktivity v obciach s vylúčenými rómskymi lokalitami. V súčasnosti na dennej báze pôsobíme v siedmych mikroregiónoch: obec Doľany - Roškovce (od roku 2006), obec Petrovany (2008), obec Sveržov (2009), mesto Spišské Podhradie (2012), mesto Prešov (2013), obec Kojatice (2014) a vďaka podporenému projektu aj v obci Plavecký Štvrtok (od roku 2014).

Projekt

Deti z prostredia rómskych osád čelia počas školskej dochádzky viacerým problémom. Nízka pripravenosť na školu v kombinácii so slabou podporou zo strany rodiny počas školskej dochádzky a nepripravenosťou škôl na napĺňanie vzdelávacích potrieb detí ústi do prepadávania systémom vzdelávania už od prvých ročníkov. Neschopnosť detí plniť nároky škôl a nedostatočné študijné výsledky nezriedka vedú k opakovaniu ročníkov či preradeniu detí do špeciálnych škôl a tried. Proces vzdelávania sa pre rómske deti z osád často končí dovŕšením povinnej školskej dochádzky. Tieto skutočnosti v súčasnosti predurčujú ďalšiu životnú dráhu rómskych detí a mládeže, kedy dorastá generácia bez vzdelania a bez reálnej možnosti zaradiť sa na trh práce a do širšej spoločnosti.

Hlavným cieľom projektu „Program podpory vzdelávania – ideme ďalej!“, ktorý organizácia realizovala v obci Plavecký Štvrtok a v meste Prešov, bolo prostredníctvom zvýšenia školskej úspešnosti detí a mládeže rozšíriť ich možnosti na slobodný výber životnej cesty a na budúce uplatnenie sa v spoločnosti. Projekt sa zameriaval na odstránenie dvoch základných bariér v prístupe ku vzdelávaniu – bariér na strane dieťaťa a rodiny a bariér na strane vzdelávacieho systému. Malá podnetnosť sociálneho prostredia, v ktorom deti vyrastajú, nevyhovujúce zázemie k domácej príprave na vyučovanie, nízka vzdelanosť rodičov, často aj ich nedostatočná schopnosť pomôcť deťom s prípravou do školy nezriedka vedú k tomu, že deti nevedia „držať krok“ so svojimi spolužiakmi a nie sú schopné plniť požiadavky školy. Na druhej strane, sociálne znevýhodnenie detí na začiatku a počas školskej dochádzky sa nezriedka kombinuje s nízkou schopnosťou škôl adekvátne reagovať na vzdelávacie potreby detí. Mnoho pedagógov je rezignovaných, od rómskych žiakov očakávajú minimálne výkony, čo spätne negatívne ovplyvňuje motiváciu detí. Vzhľadom k absentujúcemu vzdelávaniu v oblasti inkluzívnych metód, pedagógovia často nedisponujú zručnosťami, potrebnými k uspôsobeniu vzdelávania tak, aby dokázali naplniť individuálne potreby detí. Zámerom realizovaného projektu, ktorý nadväzoval na predchádzajúce aktivity organizácie v oblasti podpory vzdelávania, bolo poskytnúť deťom ucelený systém podpory počas celej vzdelávacej dráhy až po ukončenie stredoškolského (či optimálne vysokoškolského) vzdelávania a zároveň poskytnúť asistenciu aj školám a školským zariadeniam pri zavádzaní prvkov inkluzívneho vzdelávania.

Projekt sme realizovali v dvoch lokalitách – v obci Plavecký Štvrtok a v meste Prešov. V prípade Plaveckého Štvrtka predstavovali aktivity projektu prvý vstup organizácie do lokality. Okrem podpory vzdelávania bolo našim zámerom zmapovanie potrieb v obci, etablovanie organizácie a následné rozšírenie ponúkaných služieb a aktivít podľa zistených potrieb. To sa nám v rámci realizácie projektu do veľkej miery podarilo. V meste Prešov sme zasa plánovali rozšíriť a skvalitniť ponuku aktivít existujúceho komunitného centra organizácie v oblasti vzdelávania. Žiaľ, v tomto prípade musíme konštatovať zlyhanie, pretože počas realizácie projektu došlo k zrušeniu komunitného centra z dôvodu vypovedania nájmu zo strany mesta, ktoré

napriek viac ako ročnej prevádzke komunitného centra organizáciou chcelo v priestoroch sprevádzkovať vlastné komunitné centrum (vďaka možnosti získania finančných prostriedkov zo zdrojov ESF na tento účel). V meste Prešov sa nám paradoxne podarilo udržať takmer výlučne vzdelávacie aktivity, ktoré mohli prebiehať priamo na školách alebo v rodinách zapojených detí.

Ako súčasť projektu sme realizovali nasledovné aktivity:

1. *Prevádzkovanie predškolského klubu*

Cieľom predškolského klubu bola príprava detí, ktoré z rôznych dôvodov (najmä kapacitných a finančných) nenavštevovali materskú školu, na vstup do bežnej základnej školy (alebo v prípadoch, kde je to možné, na prechod do bežnej materskej školy). Predškolský klub bol prevádzkovaný v obci Plavecký Štvrtok 4 x týždenne v dopoludňajších hodinách (8:00 – 12:00). Mal podobu preventívnej sociálno-pedagogickej služby, ktorá bola určená deťom vo veku 4-6 rokov a ich rodičom. Obsah výchovno-vzdelávacích aktivít v klube čerpal zo vzdelávacieho programu pre materské školy, bol však obohatený o metódu Grunlaget (nórska metóda, zameriavajúca sa na rozvoj pojmového aparátu a schopnosti nadobúdať a kategorizovať nové poznatky) a prvky Montessori pedagogiky. Klub navštevovalo pravidelne 15 detí.

Najcennejšou skúsenosťou v rámci realizácie projektu bola pre nás samotná prevádzka klubu, keďže doteraz organizácia v oblasti predškolského vzdelávania realizovala aktivity s menšou frekvenciou (max. 2 x do týždňa/1,5 hodiny). Hoci musíme konštatovať, že zvládanie nepretržitej prevádzky klubu aj s adekvátnou prípravou aktivít je veľmi časovo a personálne náročné, vidíme jeho opodstatnenosť a aj prvé výsledky, ktoré nie sú zanedbateľné (časť detí, ktoré navštevovali klub v školskom roku 2014/2015 už nastúpilo na základnú školu, kde zvládajú nároky bez väčších ťažkostí; časť detí prešla do bežnej materskej školy). Personálnu náročnosť, ktorú sme v plánovanom projekte podhodnotili, sme počas jeho realizácie vykompenzovali zapojením dobrovoľníkov – študentov liečebnej pedagogiky, ktorí si v klube absolvovali povinnú prax a následne zapojením dvoch nezamestnaných žien ako dobrovoľníčok cez program aktívnej činnosti Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Pozitívnym momentom počas realizácie projektu bolo nadviazanie spolupráce s viacerými bežnými materskými školami (v obci Plavecký Štvrtok, ale aj v Bratislave či dokonca v Poľsku) s následnou realizáciou spoločných aktivít, čím sa do istej miery kompenzuje negatívum predškolského klubu, ktorým je jeho etnická/sociálna homogenita. Veľmi dobrú skúsenosť máme aj zo spolupráce s rodičmi, ich ochotou doprevádzať deti do (pomerne vzdialeného) predškolského klubu a celkovým záujmom o predškolské vzdelávanie. Počas celej realizácie projektu sme evidovali viac záujemcov zo strany rodičov o umiestnenie detí v predškolskom klube, než ako sme dokázali kvôli kapacite uspokojiť. Vzhľadom k zmysluplnosti

prevádzkovania predškolského klubu v jeho prevádzke pokračujeme aj po skončení projektu, aktuálne ho navštevuje 15 detí.

2. Program doučovania

Zámerom doučovania bolo zlepšenie výsledkov detí na základných školách a ich príprava na prijímacie skúšky na stredné školy. Ťažiskom bol program DoT = individuálne doučovanie a tútoring detí, ktorého metóda je založená na vytvorení partnerských dvojíc dieťa a tútor (dobrovoľník). Tútor navštevoval dieťa raz týždenne a spoločne sa venovali príprave dieťaťa do školy a robeniu domácich úloh. Vo väčšine prípadov dobrovoľník navštevoval dieťa priamo v domácnosti, čím sme sa snažili o ovplyvňovanie domáceho prostredia dieťaťa, jeho „pedagogizáciu“. Vzhľadom na podmienky v niektorých rodinách však domáce doučovanie nebolo možné (napr. nevedeli zabezpečiť pre dieťa a dobrovoľníka nerušené prostredie, stôl a pod.), v tých prípadoch doučovanie prebiehalo na základnej škole. Okrem vzdelávacích aktivít dobrovoľníci s deťmi absolvovali niekoľko spoločných výletov (napr. návšteva ZOO, kina), ktorými sme sledovali podporu rozvoja ich vzájomného vzťahu, ale tiež podporu motivácie detí, zapojených v programe.

Na programe pozitívne hodnotíme odozvu dobrovoľníkov, ktorá bola väčšia, ako sme predpokladali. Okrem študentov, ktorí využili možnosť absolvovania povinnej praxe v organizácii, sa do doučovania zapojili aj pracujúci ľudia všetkých vekových kategórií (a aj rôznych profesií). Celkovo sa v školskom roku 2014/15 programu zúčastnilo 16 dobrovoľníkov a 18 detí. Väčší počet dobrovoľníkov bol samozrejme náročnejší na management – celkovo sme pre dobrovoľníkov zrealizovali 10 vzdelávacích aktivít (vstupné a aj priebežné vzdelávanie). Napriek tomu, a rovnako ako v prípade predškolského klubu, sme počas celého projektu evidovali rádovo väčší počet záujemcov o doučovanie, než sme dokázali uspokojiť. Prednostne sme preto do programu zaraďovali deti, pripravujúce sa na stredné školy. Pre ostatné bola ponuka skupinového doučovania, ktoré sa žiaľ v Prešove muselo kvôli vyššie spomínaným priestorovým problémom v roku 2015 ukončiť.

3. Program kariérneho poradenstva

Cieľom kariérneho poradenstva bolo zvýšenie počtu detí, pokračujúcich v štúdiu na stredných (prípadne vysokých) školách. V prvej fáze realizácie projektu bolo ťažisko práce v skupinových aktivitách - na základnej škole sme v rámci vyučovania raz do týždňa realizovali program PROFI (profesná orientácia mládeže) samostatne pre 3 triedy. Program prebiehal formou skupinových aktivít, exkurzií na stredné školy a diskusií s ľuďmi rôznych profesií. Ukončením programu bol 3-dňový zážitkový seminár „Čo po škole?“, v rámci ktorého sme si klientami vyskúšali simuláciu reálneho života po ukončení školy (pomocou interaktívnej hry „C'est la vie“, ktorú organizácia vypracovala a používa v Čechách aj na Slovensku). Po ukončení skupinových aktivít sa ťažisko presunulo do individuálnej práce s konkrétnymi deťmi, zameranej na definitívnu voľbu strednej školy, získavanie

podpory rodičov pre pokračovanie vzdelávania, vybavovanie formálnych záležitostí, spojených s prijímacími pohovormi a následnou prípravou a absolvovaním prijímačiek na stredné školy. Program kariérneho poradenstva považujeme za mimoriadne úspešný, vzhľadom k tomu, že z 12 žiakov, ktorí končili základnú školu, sa na strednú školu prihlásilo a aj nastúpilo 11 detí. Celkovo sme v rámci kariérneho poradenstva pracovali s 38 deťmi, z ktorých časť tvorili žiaci mladších ročníkov (7., 8. ročník) a časť klienti, ktorí už študujú na stredných školách alebo sa chceli vrátiť do systému vzdelávania. Program sa realizoval iba v obci Plavecký Štvrtok.

4. Podpora pro-inkluzívneho prístupu základných škôl

Cieľom aktivity bolo prostredníctvom vzdelávania a metodickéj asistencie zlepšiť pripravenosť partnerských škôl na napĺňanie individuálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov a napomôcť im zavádzať prvky inkluzívneho vzdelávania do výchovno-vzdelávacieho procesu. V rámci projektu sa nám podarilo nadviazať veľmi dobrú spoluprácu so Základnou školou v Plaveckom Štvrtku, vďaka ktorej sme mohli zrealizovať aj väčšinu z vyššie uvedených aktivít. Pred začiatkom projektu sme totiž z dôvodu zmeny vlastníckych vzťahov prišli o prislúbené priestory na realizáciu aktivít v Plaveckom Štvrtku (najmä predškolský klub). Základná škola nám ponúkla možnosť pôsobiť v ich budove. Dovoľujeme si tvrdiť, že denná interakcia so základnou školou (vedením, pedagógmi), mala pozitívny dopad na obe strany, aj keď niekedy bolo ťažké udržať si vlastné hranice, keďže naše postavenie voči klientom a najmä forma kontraktu s klientami (vrátane zodpovednosti) sú odlišné. Okrem riešenia vzdelávacích potrieb konkrétnych klientov sa nám so Základnou školou v Plaveckom Štvrtku podarilo zadefinovať hlavné smerovanie a stratégiu školy (a pretaviť ju do nového Školského vzdelávacieho programu) a ponúknuť pedagógom jednu exkurziu a dva vzdelávacie semináre, vedené externými odborníkmi.

V rámci projektu sme plánovali obdobnú formu spolupráce so základnými školami v Prešove. Vzhľadom k viacerým faktorom (zapojenie škôl do národných projektov, ktorých súčasťou je pomerne intenzívne vzdelávanie, výmena našich pracovníkov v Prešove, nižšia ponuka aktivít pre žiakov školy zo strany organizácie) bola však spolupráca a celková odozva horšia.

Z hľadiska dopadu projektu na samotnú organizáciu musíme vyzdvihnúť najmä rozvoj personálnych kapacít. Získali sme do tímu dvoch pracovníkov, ktorí si pred a počas jeho realizácie doplnili vzdelanie (napr. v metóde Grunnlaget), ale najmä získali také skúsenosti s poskytovaním konkrétnych služieb (predškolský klub, koordinácia dobrovoľníkov a programu DoT, kariérne poradenstvo), že môžu supervidovať v týchto oblastiach ostatných kolegov. Metodika práce v predškolskom klube, hoci ešte nie úplne formalizovaná, bude pravdepodobne slúžiť pri rozvoji predškolských klubov v ostatných komunitných centrách organizácie. Vďaka programu individuálneho doučovania a tútoringu sa nám podarilo vytvoriť sieť

dobrovoľníkov, z ktorých mnohí pokračujú v programe aj v tomto školskom roku (napriek pôvodnému plánu absolvovania výhradne povinnej stáže v organizácií).

Dlhodobý prínos

Za dlhodobý prínos projektu považujeme najmä skutočnosť, že sme vďaka nemu vstúpili do obce Plavecký Štvrtok. Všetky aktivity, ktoré boli súčasťou projektu, pokračujú v nezmenenej podobe aj po jeho skončení. Zároveň sme našu ponuku rozšírili o sociálne poradenstvo pre dospelých klientov a nízkoprahový program pre deti a mládež, ktorý v súčasnosti realizujeme vo forme nízkoprahového klubu 2 x týždenne. Konštruktívne sa taktiež rozvíja spolupráca so samosprávou, ktorá v predchádzajúcich rokoch vyvíjala pomerne represívne aktivity voči obyvateľom vylúčenej lokality a ktoré sa podarilo zastaviť. Hoci v tomto momente je veľmi otáznou finančná udržateľnosť našich aktivít v roku 2016, veríme, že sa nám podarí aktivity v Plaveckom Štvrtku udržať a zastabilizovať.

Hlavné poučenia a odporúčania pre podobné projekty

- Pri písaní projektu je potrebné nájsť optimálny balans medzi naplánovanými aktivitami / výstupmi a dostupnými zdrojmi – v našom prípade by sme s personálnymi kapacitami, plánovanými v projekte, neboli schopní zrealizovať všetky aktivity v potrebnej kvalite. To nás dostávalo do tlaku (a vyčerpania), čo sme riešili dodatočným zhadzovaním finančných zdrojov na navýšenie počtu pracovníkov a ich úväzkov, ktorí sa podieľali na realizácii aktivít projektu.
- Okrem „servisu“ pre klientov či dobrovoľníkov nezabúdať aj na „servis“ pre pracovníkov a zahrnúť do projektu aj výdavky na supervíziu, ďalšie vzdelávanie a pod.

English summary

People in Need Slovakia has been founded in 2004 as a branch of Czech humanitarian and developmental organization. The main mission of Slovak branch, as a part of social integration programs, is the reduction of poverty and inclusion of socially marginalized Roma localities.

The goal of the project was by improvement of achievements at school of children and youth from socially excluded Roma localities to extend their opportunities at the free choice of their life path and their inclusion in the society.

Main lessons and recommendations:

- When writing a project, it is necessary to find a balance between the planned set of activities/outcomes and the accessible resources; in our case, we would not have been able to implement all the activities at a required quality level

with the personnel originally planned to be involved in the project. The situation was putting us under pressure (leading to exhaustion), which we tried to solve by some additional fund-raising in order to be able to pay for new employees and their increased working time, all with the goal to implement the planned project activities.

- In addition to “service” for clients or volunteers, we should not forget about the “service” for the employees and include the costs of supervision, further education, and the like, in the project.